

קצת מזה ... וקצת אלה

לקט ארכיוני מס. 3

התכן

- 1) הגיוס לצבא הבריטי בקבוץ ג' בראשון לציון 1939-42
- 2) לכולנו שמה עבריים!
- 3) שני קטעים אוטוביוגרפיים

הגיוס לצבא... הבריטי

(מתוך ספר השוה"צ)

בימים החמורים של המתיחות הבינלאומית, ערב מלחמת העולם השנייה, כשהתותחים עדיין לא רעמו - חי הישוב היהודי בא"י בסימן המהלומה המדינית, שירדה על ראשה במאי 1939, עם פרסום "הספר הלבן" של צ'מברלין-מקדונלד. מסמך עויין זה של השלטון הקולוניאלי הבריטי, שפירושו היחיד היה חיסול מפעל השחרור הלאומי של העם היהודי במולדתו ההיסטורית, עורר זעם בישוב ומתיחות ומרירות בין המוסדות הציוניים והיישוביים לבין ממשלת המנדט.

אך כשנפלו הפצצות הראשונות על ערי פולין וקלגסי היטלר התחילו זורעים מוות וחורבן, והגורל הצפוי למיליוני היהודים הומחש לעיני כל - לא הוסיפו עוד הנהלת הסוכנות והועד הלאומי לחשב חשבונות ולהגיש תביעות. ביום פרוץ המלחמה כתב וייצמן לצ'מברלין, ראש ממשלת בריטניה... "לסוכנות היהודית היו חילוקי דעות עם הממשלה המנדטורית. אנו רוצים לדחות חילוקי דיעות אלה מפני צורך השעה... הנני חוזר שוב על הצעתנו לחקמת דיכזיה יהודית, אשר תגויס בא"י וארצות אחרות לשירות עם הכחות הבריטיים במלחמה הנוכחית בכל מקום ש י ד ר ש"...

בימי המלחמה הראשונים פרסמו הסוכנות היהודית והועד הלאומי קדיאה להתנדבות לשירות לאומי לשלשה תפקידים:-

סעיף א' - לחיזוקו וביצורו של המשק העברי בארץ
סעיף ב' - להגנת היישוב העברי
סעיף ג' - עזרה לצבא הבריטי, בבוא השעה.

הועד הפועל של הקבוץ הארצי הודיע ברכים, כי כל חברי השוה"צ הנם "מגויסים, למעשה, לחיזוקו וביצורו של המשק ולהגנה על היישוב העברי", אולם הסתייג מהסעיף השלישי, כפי שהובא בציון הקריאה חוץ שהגיש, שיש לחייב "שיתוף פעולה של יחידות ההגנה העצמית עם הצבא הבריטי בעינים, הנובעים באופן בלתי אמצעי מצרכי ההגנה על הישוב ועל הארץ". הובעה בהודעה זו התנגדות לגיוס גדודים לתזיתות עולם, להתגייסות צבאית של היישוב לעזרת הצבא הבריטי, שלא בקשר עם סכנת פלישה בלתי-אמצעית לארץ".

... היה הכרח לגייס את מלוא הפוטנציאל הבטחוני של היישוב ולהזין בו את הזרועות השונות של ההגנה הבלתי-אמצעית על הארץ: יחידות יהודיות בצבא הבריטי להגנת הארץ וגבולותיה, חילות הנוטרים (משטרת היישובים העבריים, נוטרי חופים, הרכבות, הנמלים ושדות התעופה), החי"ש והפלמ"ח (שהחל להתארגן בשנה השניה של המלחמה)...

(מתוך ספר הפרוטוקולים של קבוץ ג' בראשון לציון)

11.9.39

אריה ... מביע היסוסו, למרות החלטת הועה"פ, בקשר עם הצורך בהתגייסות. עכ"פ הוא משאיר את זה למצפוננו של הפרט...

דב אורבת לנו סכנה להיות כזנב בהיסטוריה הנוכחית. הגיוס זה דוגמה. כאן, כאלו לקחו אותנו שולל. ישנן תנועות פועלים, היודעות להתנגד ולשלוט כל צורה של מלחמה. אך בבוא המלחמה נהפכת הקערה על פיה. ישנה כבר הסברה חדשה: "טובת המיעוטים, הדמוקרטיה, הצדק, היושר וכו'". כך נופלת שולל תנועת הפועלים. פועלי אנגליה התגייסו, וגם תנועת הפועלים העברית כבר מגוייסת... (אך) הסיסמה, שהיתה מהפכנית ב-1914 אינה פחות מהפכנית היום ...

לדעתי, לא רק כרוז צריך היה להוציא. גם הפגנות מפורשות נגד ההתגייסות לחזית אנגליה האימפריאליסטית. ואם כרוז אי אפשר להוציא בגלל השלטונות - הן אין זה נימוק מכריע. אולי גם יבוא מצב שנצטרך לעבור לעבודה במחתרת. שנים על שנים דברנו דברים נכונים וצודקים. הגיע הזמן לעבור למעשים. ולואי, שלא היינו מגיעים - אך אם הגענו - עלינו לעבור למעשים...

... אינני רואה הבדל איכותי בין האימפריאליזם ה"דמוקרטי" והאימפריאליזם ה"פשיסטי"... אלה אינם שני משטרים שונים - זהו גלגול של אותו תוכן ...

אין אנו יכולים לעשות דבר על דעת עצמנו - נגד החלטת הועה"פ של הקבוץ הארצי, אולם אף אחד אינו אוסר עלינו לא להתגייס. אם מצפון אדם אינו נותן לו להתגייס - אין להכריחו. זאת לא הוראת התגייסות אלא המלצה ...

עבורי לא קיים דבר ששמו העם היהודי, הדגל היהודי, יחידה צבאית של העם, וכו'. קיימים: תנועת פועלים עברית, התישבות עובדת, דגל לאומי של מעמד הפועלים ויחידות של ההסתדרות או של השוה"צ... ומכאן להצעות:

- (1) כל מלחמה היא אימפריאליסטית.
- (2) סממתנו - הכשלת המלחמה בארץ גופא.
- (3) איננו רואים את עצמנו קשורים באימפריה הבריטית. איננו רואים אותה כאוהדת לנו - היא אויבת לנו בספריה הלבנים, במינכן ...
- (4) נוכח הפשיזציה - הקמת כח פועלי מתוך הקבוץ הארצי שיהיה מוכן לפעול נגד הרכיזיוניזם, וכו'; ...

בירו ... כגוף כלכלי - עלינו גם לשקול אם ההתגייסות הזאת - ולו מחוייבת המציאות - צריכה לפורר את הקבוץ כולו. האם כולם מוכרחים להתגייס? ואם יצטרכו לשלוח לחזית - האם יש לשלוח את כולם?

אלי אני מתנגד לגיוס אחרי התהלוכה הצועקת "המלחמה שלהם גם מלחמתנו". לא אוכל ללכת עם האנשים האלה בסך ... רוצים לדחוף אותנו למלחמה הזאת ואין אנו צריכים להכנס לתוכה.

ידידי ... סעיף (ג) איננו מחייב אותנו. ל(א) ו-(ב) אנו מסכימים, ויש משמעת מחייבת. ... אנו מסכימים לקו העקרי של התנועה ואין להחלישה. ואשר לטקט פוליטי: נוכל יותר להסביר ע"י התגייסותנו בעד (א) ו-(ב) ומלחמה נגד (ג) ...

שרה ק. (אשל) ... תנועת הפועלים בארץ לא היתה צריכה ללכת שולל אחרי הגיוס הלאומי...
השוה"צ כגוף לוחם בתנועת הפועלים בארץ צריך היה להלחם נגד ... (אך)
היא לא עשתה די. תנועת הפועלים איננה מוכנה והיא כבר התגייסה.

... למה לא נתגייס ? אם זה כשלון כל כך גדול - למה שנתן שהתנועה תכשל ו"אני
את נפשי הצלתי" ? אם לא נתגייס - במה נועיל לתנועת הפועלים בארץ ובעולם ?
הרי אין הגיון לאי קבלת החלטת הועד הפועל של הקבוץ הארצי. הייתי מבינה הגיון של
תכנית למלחמה אקטיבית "נגד". אבל אם תנועת הפועלים, רוב קבוצי השוה"צ, חלק מחברי
קבוץ ג' - התגייסו - במה ישנו אלה שיפרצו גדר ? החלטת השוה"צ קובעת לגבי ...

שרה פ. ... שאלתי את עצמי, האם כל חבר יודע למה הוא מתגייס ? החלטתי לא להתגייס
לדבר שלא ברור לי. גיוס זה דבר רציני. אמנם, יש לי אימון ידוע בועד הפועל -
אך על דברים כאלה רגילים לשוחח בהם בקבוצים. יש כאן מהליכת עדר צאן ...

יעקב פ. (נחתומי) ... למרות הטוב בהשאת דברים למצפון הפרט - הרי זה בכל זאת אינו
אומר בטלנות כללית. יחליט הקבוץ נגד הגיוס ויטיל מרות עלינו.
נסביר לכל את עמדתנו. אני מציע להתגייס בעד (א) ו-(ב) ולהלחם נגד (ג).

לובקה נוכח השיחה, איני רואה ערך להתגייסות שלנו נגד ההכרה שלנו ...

(וההמשך):

12.9.39

(בהשתתפות יולק ברזילי, חבר מזכירות הועה"פ).

יולק השוה"צ החליט לפני פרוץ המלחמה החלטות מסוימות ... בשאלת ההתגייסות,
ההתנדבות, שיתוף עם האנגלים בגבולות הארץ ומחוצה לה, וכו'. ההחלטות ברורות.
... גם במועצה הצביעו, נמנעו והצביעו נגד - אך ההחלטה מחייבת את הקבוץ ...
אין כופים עלינו - אנחנו יכולים לבחור לעצמנו צורת ההתגייסות. אומרים של-(א)
ו-(ב) כבר מגוייסים, אבל רוב פועלי א"י אינו מגוייסים לשני סעיפים אלה... יש להפגין
בעד (א) ו-(ב) ונגד (ג) ... כאן ניתנת האפשרות להרחבת ההגנה ולתרגילים גלויים.

... אני יכול להבין את החבר האומר, שאין מתפקיד תנועת הפועלים להלחם נגד איטליה
בא"י. בענין זה יש החלטה מפורשת המחייבת את כל חברי הקבוץ הארצי לשחק פעולה עם
אנגליה כמו שעשינו בפעולות נגד הכנופיות. (אפילו עם אנגליה) בהגנת א"י בפני
פלישה לתוך הארץ. המועצה החליטה ורק מועצה שניה תוכל לבטל. עליכם לעשות רביזיה
בהחלטותיכם ולהתגייס.

אברהם ... ישנם חברים המסכימים עם דברי יולק. אולם התביעה היא נגד המוסדות שלנו :
דרישה לנהל הסברה נגד סעיף (ג). לא באו לצבור הפועלים ואוהדים בהסברה על
הגיוס ...

מדוע אינני מתגייס ?

נמוקים נגד סעיף (ג) אין צורך להביא. פרטו אותם כבר בעתונות התנועה, שיחות הקבוץ
ובשיחות פרטיות. זה מספיק בהחלט. אך איני יכול להסכים ליתר שני הסעיפים, כאשר
הסוכנות לא פרטה לצ'מברלין סעיפים אלא מסרה לו מספרים וכזאת הרי היתה הסכרת רדיו
ירושלים בימים ההם ; " במשך יום אתמול בקרו בלשכת הגיוס והתגייסו 20,000 איש ואשה."
מכלי להכנס לפרטים נוספים. ובכן - כלפי חוץ, כלפי אנגליה, קובע הסכום, והתגייסותך
מגדילה אותו.

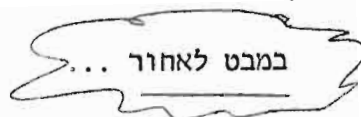
איני רואה גם אפשרות של קיום סעיף (ב) ללא סעיף (ג). "הגנת הישוב" זו סיסמה נכונה מאד, אך מי יבטיחני, שאם אתגיס היום לצבא הבריטי לשם "הגנת הארץ" - האם לא יקרה, שאשלח מחר לדיכוי מרד בהודו? מי יבטיח, שאם מחר יקומו פועלי מצרים נגד אנגליה - לא אהיה אני מצווה לירות בהם? ואם אנגליה תיהפך לפשיסטית - האם גם אז נצטרך לעמוד לצדה?

מה תפקידה של תנועת הפועלים במלחמה הזאת?

איך הבדל יסודי במהות מטטרה של גרמניה, אנגליה וצרפת. ישנם רק הבדלי וניגודי אינטרסים ביניהם. רק מנקודת ראות זו נבין מה מתרחש. אין לנו ענין מיוחד בנצחונה של אחת הממשלות הלוחמות. לפנינו רק תפקיד אחד: קרוב הרגע המתאים לפרוץ המהפכה... לכך דרושה הכנת קדר חזק ומוכן בכל רגע לקבל על עצמו את עול הדברים. נצטרך להסביר לפועלים שהמלחמה הזאת איננה מלחמתם, שהם רק משמשים בשר תותחים בידי הבורגנות האימפריאליסטית.

סבלם הרב של ההמונים עקב המלחמה נושא בחובו סיכויים להוצרות תנועה חזקה של פועלים וחיילים, אשר כורח החיים יניעם לפעולות מהפכניות...

אלי נדיב ("גליונות הקבוץ" 39. 11. 1.)

(תגובות רטרואקטיביות של אלי למאמר הנ"ל
(ב-1982)

אלי זאת היתה האוירה אצלנו אז: המודעות למה שהולך בגרמניה היתה רחוקה מאד מהמציאות שלנו. היו אצלנו חברים רבים, שהגיעו ארצה אחרי עלות היטלר לשלטון, ויחיו עם זה - ב-1939 איש בינינו לא העלה על הדעת את השחיטה העתידה להתרחש באירופה.

שאלה ידעתם, בכל זאת, מה היה יחס הנאצים ליהודים - ומי נלחם נגדם באותה התקופה? - הבריטים.

אלי גם זה לא היה בדיוק כך. קודם כל - המאבק שלנו נגד הבריטים היה משהו יותר קרוב: "הספר הלבן", ההפגנות נגדו, חיפושי נשק והתארגנות הישוב. כל זה היה נגד האויב הקרוב: הבריטים, שהנתכלו לישוב בכל צעד ושעל (אפילו אז). הדברים שהתרחשו בגרמניה היו רחוקים... (נוסיף לזה - גם הסכם הבריטים עך הגרמנים במינכן).

שאלה האם הלך הרוח הזה היה כללי בקבוץ?

אלי זה היה עוד בתקופה שבה גישתנו לסוציאליזם ולבריה"מ היתה מהפכנית מאד: ראינו את עצמנו כתנועה לוחמת ומגשימה ומעוררה בכל התנגדות למלחמה כמלחמה - בלי קשר נגד מי נלחמים. ראינו בגרמניה ובריטניה שתי מעצמות אימפריאליסטיות. ידענו מה שהבריטים עושים במושבות שלהם. הם לא היו בעינינו "טלית שכולה תכלת" בבריטניה היה משטר קאפיטליסטי עוין. בשבילנו - בריה"מ היה דגל ואפילו ההסכם של בריה"מ עם גרמניה (הסכם ריבנטרופ-מולוטוב) לא גרם להתרופפות האמונה בברייה"מ. אצלי - המודעות, שזאת המלחמה שלנו-התעוררה למעשה עם "שבירת" ההסכם הנ"ל וכניסת בריה"מ למלחמה נגד גרמניה... אני ראינו את עצמנו כתנועה המתנגדת למלחמה

(בתור שכזה) בכל רמ"ח אברינו ובדמנו ... הכוון שלנו היה :
עליית יהודים ארצה - ולא נראה לנו שהבריטים הם השותפים שלנו ...

שאלה מתי התחיל להשתנות הלך רוח זה ?

אלי היה מפנה חד אצלנו, כשראינו את המעורבות הממשית של הבריטים במלחמה. התעוררות התודעה, שאנחנו צריכים לעשות משהו באה עם פלישת הגרמנים לאפריקה והתקרבות המלחמה לארץ. אז הרגשנו, שצריך להתארגן להתנגדות שלנו בתוך הארץ. אז התחיל גיוס יותר המוני לצבא הבריטי ... לאחר קריאת הוועה"פ של הקבוץ הארצי לגיוס ליחידות היהודיות המתארגנות הופיע על לוח המודעות שלנו מכתב מהווע"פ עם דרישה לגיוס 3 חברים. נרשמו כל החברים - אם צריך ללכת - כולנו מוכנים. בעקבות זה התעורר הצורך להסדיר את העניין של צורת (מודוס) קביעת המתגייסים.

ובאותו נושא

(נכתב בינואר 1983)

ברמה (שהיה ב"ועדת הגיוס של הקבוץ, שקם בראשית 1942 בכדי לקבוע את המועמדים לגיוס לצבא הבריטי) :

באותה התקופה היינו בני 23 - 24, מלאי להט מהפכני מתפרץ, מלאי רצון לשנות את חיינו ולקבוע אותם בהתאם לנורמות רעיוניות צרופות. בכל מהלך חיינו חפשנו את האתגר החלוצי : קומונה א', שיוניות מקסימלית, פעילות פוליטית, ההגנה, ההתישבות בגליל (אז), הגליל לא היה מה שהוא היום...). גם בהתגייסות היו הדברים כך. עם הקריאה של הויכוחים והדיונים הארוכים על סעיף ג' של ההתגייסות - עולה חיוך על השפתים... אולם יש להבין את הקושי הפסיכולוגי במעבר מההתנגדות לממשל המנדטורי : "הספר הלבן", בלימת עליה והתישבות בא"י וההתכחשות הצינית והבוגדנית להצרת בלפור - מחד - ומאידך - ללחימה כתף אל כתף לצדה של בריטניה האימפריאליסטית. מעבר זה היה מלווה ממש במועקה ובמעצורים הן רעיוניים והן אמוציונליים. זו הייתה הסיבה הראשונה והעיקרית להתנגדות לסעיף ג'.

הסיבה השנייה : חוסר האינפורמציה, קוצר הראות, וחוסר התחושה של השואה המתקרבת. הסיבה השלישית חוסר ההבנה וחוסר התחושה עד כמה הקמת יחידות צבאיות במסגרת הצבא הבריטי עשויה לסייע הן ליהודי הגולה באירופה והן בהכשרה לקראת הקמת צבא עצמאי (בעתיד - צה"ל). והסיבה הרביעית : החששות (לא בלתי מוצדקות) לגורלה של הארץ עם התרוקנותה מחלק הכח הלוחם (המיועד) להגנת הישוב.

כמוכן, קל להיות "חכם לאחר מעשה", אך אין זה משנה את העובדה, שדוקא אצלנו, בקבוץ וכתנועה, הייתה במידה מסויימת כהות חושים ואי ראיית הנולד.

(גליונות הקבוץ 1941. 6. 20)

כמסקנה לשיחת החברים ב-8 ליוני נשלח לוועד הפועל המכתב הבא :- "כהתאם לפנייתכם אל קבוצנו בדבר קביעת 3 מתנדבים לפלוגה המיוחדת (הערה : הפלמ"ח) הועמד הדבר בשיחת הקבוץ אשר מסקנותיה הלו :

כל חברי הקבוץ, בלי יוצא מן הכלל, מתנדבים לפלוגה המיוחדת. כל חבר הריהו בבחינת מועמד לכל רגע שיקרא לכך. בהתאם לזאת, ובהתחשב גם בגורמים השונים קבע הקבוץ לפלוגה המיוחדת את החברים : יוסף ושינסקי (רמות), יעקב פרחי ואברהם ריקמן (קרני). הננו מחכים, איפוא, להוראותיכם.

חזק ואמץ, המזכירות

שיחה על הגיוס

עם קבלת ההודעה מהקבוץ הארצי, שעלינו לשלוח מיד חבר אחד ליחידת חיל הרגלים ולהיות מוכנים לגייס עוד חבר נוסף לאותה היחידה - התכנסה מיד שיחת הקבוץ. המזכירות הציעה הצעות ארגוניות בקשר עם אופן בצוע הגיוסים בעתיד. הצעות אלה התקבלו בלי ערעורים:

(א) איננו קובעים תור למפרע ליציאה לצבא. בכל מקרה שתקבל הודעה על צורך בגיוס - חבר יקבע לפי הכללים המקובלים בקבוץ הארצי.

(ב) ההגרלה תבוצע על ידי המזכירות. בשיחת הקבוץ תימסר הודעה על הגיוס לחבר ולקבוץ כולו.

לאחר קבלת ההצעות האלה הודיע מונקו כי לא ידע, שבאים בחשבון גם מועמדים (לחברות). לאחר שנודע לו כעת, הוא מודיע על התנדבותו. הוא רואה כתפקיד תנועתו את הליכתו לכל מקום חשוב בצבא. יש שם תפקידים מיוחדים של חינוך המונים. הדוגמה האישית של אי-התכולות, עמידה אמיצה, התנהגות למופת בכל מצב ומצב תשמש מדריך ומחנך. לא טוב שאנו מגרילים חברים באופן מקרי. כדאי שיתנדבו חברים, שרואים את עצמם מתאימים למלוי המוטל עליהם, אמנם זמן קצר הוא בארץ ובקבוץ - אולם לאחר חינוך של 10 שנים בתנועה רואה את עצמו מוכשר לתפקיד.

שמעון מונקו עדין זמן קצר בקבוץ ואם ינתק כעת קשה יהיה לשמור על הקשר ההדוק... אני מתנדב ראשון.

אחרי חילוף דעות קצר הוחלט ברוב: שמעון מתגייס ראשון, מונקו - אחריו, בעת שידרש.

(משעולים | 27.10.41)

... ומדוע כה

רבו המשתמטים? מדוע כה מעטים המתגייסים? היש לראות את הדבר כפחדנות סתם, כבריחה בפני סבל, כרצון להמשיך בחיי נוחיות - או אחרת היא הסיבה? ...

שניים הם הגורמים העיקריים למצב זה: היחס הבלתי צודק, האנטישמי כמעט, לגבי היהודים ומאמצייהם במלחמה זו. רבים הם החיילים הבאים לימי חופשתם לארץ ומספרים ספורים מחרידים על גילויים אל אנושיים לגבי היהודים - וזהו לא רק יחסו של האנגלי "פשוט", האדם מן הרחוב, זהו גם יחסה של הממשלה והמוסדות הרשמיים שלה. קיים רצון לטשטש ולהעלים את מסירותם של היהודים בהאבקות. כפרלמנט הבריטי מוסרים על האכידות המעטות של הדרום-אפריקאים ואילו על אבידים של א"י, העולות פי שלשה - עוברים בשתיקה ... (א.י.)

(מתוך ספר הפרוטוקולים | 27.12.41):

בענין הגיוס

יגאל ... יש לקבל מתנדבים במקרה שהם מתאימים, אך במקרה שלא - עלינו להגריל. מתוך ההגרלה יש להוציא את ההורים של הילדים ואת הגזבר ...

דב ... אני מסכים להגרלה מתוך כך, שלא הגענו למסקנות משותפות בהערכת הגיוס...

מונקו הגרלה? לא ... כי זה עומד בניגוד מוחלט לסגנון חייבנו. הגרלה מעבירים במוסד שיש בו מספר פקידים, אשר אינם מעוניינים בהליכה לצבא. כל אחד מעוביין שהשני ילך... יש לעשות חשבון חברתי של הקבוץ, לדוגמה, חבר שיכול להתנוון בצבא - אין מקומו בצבא. אנו צריכים לשלוח חברים, שמבחינה הכרתית ופיזית יוכלו להתגבר על הקשיים שבהם יתקלו בצבא ...

ברמה את מהותו של הקבוץ תשקף הדרך שלנו... עד היום ידענו להיות את מה שרצינו... במו ידינו יודעים אנו לקבוע את צורת חיינו. על רקע זה מצחיק יהיה לומר "הגרלה".

מהוא מושג "התנדבות"? לפי דעתי זהו מושג שאול. מושג כזה אין לו מקום בחברתנו. זהו מושג של אדם, שמוכן להקריב את עצמו למען אלה שאינם מוכנים להקריב את עצמם. אם ישנם אנשים שאינם מתנדבים - הרי אין מקומם אצלנו.

... לא יתכן, שאנו נגיד, שלא הגענו לרמה חברתית שנוכל לקבוע (מתגייסים) בעצמנו... לא נמסור את עצמנו בידי פיתקה או אדם מתנדב. מבחינת הפרט שנקבע - הרי זה לטובתו, כי ירגיש את עצמו אז כשליח. אני מאמין, שחבר שנשלח על ידי הקבוץ לצבא - הרגשתו תהיה יותר יציבה מאשר כרגיל.

מהו קנה המידה? (א) נשתדל לפגוע מה שפחות באפשרות קיומנו בתחומי הכלכלה, החברה, התרבות והפעולה הפוליטית. אך נצטרך לפעמים לפגוע.

(ב) (נשלח) אדם שאנו סומכים עליו מבחינה אישית ואופי.

מל יקבע? זה קשה... לדעתי המזכירות יכולה לקבל את זה על עצמה... במקרה האחרון - יכול הקבוץ לשקול ולהכריע לאחר שהמזכירות תציע.

מאיר ... מהו המודוס (צורת הבחירה)? אדם נאמן לקבוץ הארצי, אדם המושרש בקבוץ, אדם שאנו בטוחים בו שיעמוד איתן מול הזרם של ההוי החברתי והכללי בצבא... שנאמין בו שידע, בהתאם לדרך המחשבתית שלנו, לפעול בצבא גם במקרה של שינוי חזיתות.

מל יהיה השולח? איני מתנגד שתהיה זו המזכירות. אלא שאסכים, שתהיה גם ועדה מיוחדת. אם חברים לא יסכימו להשתתף בה - אז יחייב הקבוץ את הראויים לתפקיד זה...

מוני ... אשר להתנדבות; אין לקבל התנדבות כגורם מכריע. אולם יש לקבלה כנימוק נוסף בעד הליכת החבר; כי השירות בצבא דורש הרבה זמא, ונוסף לכך מוטלים תפקידים נוספים שקבענו אנו - ולכן - טוב שילך חבר שיש לו הנכונות הפנימית...

ההצבעה

5 = <u>שוללים התנדבות</u>	36 = <u>בעד קביעת המתגייסים</u>
32 = <u>מחייבים "</u>	1 = <u>בעד הגרלה</u>

(התנדבות כגורם נוסף לשיקולים של הועדה)

היש לחייב חבר לכהן בוועדה?

נבי אין כל אפשרות לדון בנקודה זו - כי אין טעם לכל ההחלטות אם אין לקבוץ תוקף לכצעו. המזכירות תביא לשיחה הבאה הצעה שמית לוועדה והיא תביא הצעה לקנה מידה לקביעת המגוייטים...

אלי רוז'קו עם ילדים יהודיים, ניצולי השואה,
בניטו רומא (1945)

ישיבת "קברץ ג'
באיטליה (1945)
(אלי, ליובקה, ד'קו)

"...בליל של שפוח, מוצא שונה...
ובכל זאת- גורל משותף מאחד את
הילדים האלה...אוהנו פגשו
בשמחה שאין שיעור לה. אינני
יודע עד כמה נוכל להגשים את
התקוות שהם תולים בנו- אבל
הם כוונתם בנו בסחון רב מאד
ובמידת הגשמת היעוד הזה-נבחנו.
תפקיד גדול מוטל עלינו: ליצור
להם את התנאים של ילדינו אנו.
עינינו נישאות אלינו ואנו
חייבים לא לאכזב אותם...."

ליובקה עם חניכים ממחנה עקרויים בברנה (1945)

אריה ראיתי שצורת הגרלה כזאת כמו שהיתה עד כה היא לא לפי דרכנו - כאשר אנו מגרילים זה יכול ליפול על אדם, שלנו ברור, שהוא איננו צריך ללכת. בכדי למנוע תקלות שלא ידענון מראש טוב שתהיה ועדה קובעת ולא גורל עור.

יש אנשים בקבוץ, שיכולים לתת הרבה לדרכו של הקבוץ - אבל לאו דוקא בצבא - ולהיפך... תפקיד זה הוא חדש עבור תנועתנו ...

ואשר לקביעת המודוס: אינני מקבל את הנימוק של "בטיס הכרתי מינמלי" כי מי שחסר לו זאת אינו יכול להיות חבר קבוץ.

מה תפקיד הועדה? היא באמת תצטרך להתחשב בכמה גוומים (1) כוננות או חוסר כוננות פסיכולוגית להליכה. איני מקבל נימוקים של זריזות, או שנינות לשון... לעומת זה יש נימוק בריאותי.

אשר להתחשבות בצרכי הקבוץ. זה לא צריך למנוע בעת קביעת חבר מתאים לצבא, מתוך כך שהוא עסוק באיזו ועדה או עובד בעבודה קבועה - אם זה לא יהיוס את חיינו הארגוניים והכלכליים. ומתוך כך אני בטוח, שמתוך 75 בחורים יורידו כ-15-20 איש ולא יותר; וישארו כ-50 איש, שיצטרפו מהם לקבוע מי ילך.

איך נקבע? לדעתי, מחוסר ברירה נעשה הגרלה אבל הגרלה של אנשים שמתאימים לפעולה זו ויכולים ללכת.

אליהו ו. (ארבל) עלינו לברר מה צריכים אנשינו בצבא לעשות. אינני רואה, שאנחנו נוכל להשפיע בצבא אם נשלה רק חבר אחד. אילו היו יותר - זה ענין לחוד.

צבי א. לא צריך לנפות כל כך הרבה. כל חבר בינינו בקבוץ יכול למלאות את תפקידו בצבא. נצטרך לקבוע לפי הדרך שנהגו בה עד עכשו, וזו הגרלה - בשינויים קלים כמוך.

כותב הפרוטוקול: התעורר ויכוח על עצם הקביעה - הגרלה או ועדה. נשאלה השאלה: הן השיחה הקודמת קבעה את אשר קבעה. היש כאן עיוור על החלטה? היש זכות לחברים בשיחה זו לערער על אשר הוחלט בשיחה הקודמת? הישנה כאן אפשרות לעשות ערכוביה של דיונים? נדמה שסכמנו משהו ועכשו נתחיל מחדש? יש הטוענים שרק רצון כל החברים יכול להביא אותנו לפתרון של קביעת ועדה וצריך לתת לזוברים להתבטא באופן חפשי בהחלט.

ס ו כ ם כל החברים מתבטאים לפי הבנתם. בטוף השיחה תתקיים הצבעה.

בתיא יש לי הרגשה, שאין אנו חשים את המתרהש. לפתע מתגלה בשיחות חברים, שאין אמונה באפשרות הטמונה בנו לשנות ולחולל משהו. לפתע שואלים: מה נעשה בצבא וכו'. נקודת המוצא שלנו צריכה להיות מהפכנית ואז גם הקביעה תהיה אחרת.

יש צורך להתגבר על כל מיני קשיים וסנטימנטים ולהתעלות לזירגה בה קובעת ההכרה. ראשית כל, ידענו, שהתנועה שלנו צריכה לשנות - לא לקבל את הקיים כמות שהו. בראשית ידענו: משטר זה - לא. אח"כ הגענו למסקנה משותפת: הגרלה - לא. ועכשו נשב ונקבע איך לצאת מזה (1) אנו בראשיתו של הקמת בית הילדים - עלינו לשחרר את האבות מהליכה לצבא. לכיגדל בית הילדים ונתגבר על כמה בעיות - אולי נשנה החלטה זו (2) חולים - צריך לשחררם. (3) וזוהיט שאינם מושרשים בקבוץ די צרכם - יש לשחררם.

מונקו המדברים בשם הגרלה - אל ישתמשו במילה "שליחה". הגורל עור שולח ולא אנחנו אליהו טוען, שהגרעין שלנו בצבא הוא קטן מדי בכדי להשפיע במשהו. למדנו ברוסיה, שגם גרעין קטן יכול לעשות משהו. תפקידנו לא יהיה לחולל מהפכה באירופה, לא לפוצץ, וכו'. תפקידנו יהיה בארץ וגם כאן יהיה לנו די והותר... התפקיד שלנו בצבא הוא להחדיר לחיילים היהודיים את התכרה שלנו. לא נוכל לשלוח חברים חולים וכמו כך חברים טובים ומסורים בקבוץ, שבצבא עלולים ליהפך לצחוק.

המשך הדיון על הגיוס

רחל ש. ... כדאי להעמיד את השאלה אחרת : ראשית כל - את תפקידינו בצבא. קובעים קודם כל את הדרך - ואחר כך בוחנים את האדם. במקרה זה הפכנו את הסדר ... הגרלה - לא. בשום שטח בחיינו אנו לא קובעים את האדם בהגרלה ... יש לבחור ועדה... ועל הועדה להציע את המועמד לצבא ...

אריה ... (ההתנגדות) היא חובה ואת החובה עלינו להטיל באופן שווה על כולם. אפשר להתחשב בדברים אישיים, אולם לא להתחשב עם סידור העבודה ...

... הועדה תוציא מספר חברים, שהם לא באים בחשבון. תשאר קבוצה גדולה של אנשים, שקשה יהיה ביניהם לקבוע מי ההולך לצבא. במקרה זה טוב להגדיל...

יוסף א. ... יש רק סיבה אחת שיכולה להפריע לגיוס לצבא. זהו שהאיש בצבא יכול להשבר... אפשרית רק דרך אחת : כל החברים - חוץ מאלה שיכולים להשבר באופן פסיכי - צריכים לעמוד בפני הגרלה.

בני ר. ... אני בעד המודוס של ברמה : לנפות את האנשים, ואחר זאת, מתוך הנשארים תקבע ההגרלה. כי זוהי הדרך הקלה - לא צריך לחפש את הקושי במקום שהוא לא דרוש... והאבות אינם פטורים מהליכה לצבא - אלא בהתחשב עם הצעת ו. חינוך : עליהם לא להיות בשורה הראשונה.

לובקה ... יש לקבוע את הועדה והיא תביא ותכרר את המודוס. אני מסכים לתת סמכות לועדה שתקבע בין מספר מועמדים, אשר מבחינת הועדה הם שווים...

הצעות להצבעה

של אריה לקבוע ועדה אשר תוריד מכל החברים את מספר החברים אשר לא מתאימים (לפי המודוס שתיקבע) - ובין הנשארים להגדיל...

של ברמה שהועדה תקבע את החבר בהתחשב עם ההתאמה המינימלית לתפקיד וצרכי הקבוץ

בעד הצעת אריה = 10

בעד הצעת ברמה = 27

הצעת אברהם (שהועדה תביא מספר הצעות והקבוץ יכריע) = 6

הצעת לובקה (שהועדה תביא רק הצעה אחת) = הרוב

בענין גיוס הורים (הערה : חברי קבוץ עם ילדים) מהצבעה היתה שקולה והשיחה החליטה שהשאלה עוברת לועדה... ואשר לחולים - הוחלט, שרופא קופ"ח יקבע את החולים אשר לא באים בחשבון לצבא.

בענין הועדה הוחלט שהועדה תהיה מורכבת מ-4 חברים שהיא תבחר על ידי רפרנדום (משאל) והנבחרים מקבלים את התפקיד בלי ערעור.

השיחה האחרונה על קביעת המודוס לגיוס הראתה באופן חותך, שאכן שואפים אנו לעצמאות חברתית מתמדת, לחישול גורלנו במו ידינו, ולהליכה גלוית פנים ומלאת הכרה לקראת כל דרישה ותביעה המופנית אלינו.

נמנענו להסחף אחרי הגורל העור, כי תא-חברתי-מהפכני יודע לקבוע את מעשיו בהתאם לכל הדרישות האזביקטיביות המופנות אליו מבלי לפגוע ביעילות פעולתו הוא ...

(גליונות הקבוץ ט"ו בשבט 1942)

לפי סיכום משאל בקבוץ נקבעה ועדת הגיוס של 5 חברים :

מאיר, ברמה, שולמית, יוסקה, נבי

המשך הערותיו של ברמה

ואז התעורר גם הרצון הקבוצי לעשות זאת בדרך של "שליחות". כשם שדננו אז במלוא הרצינות בכל "שליח" לתנועה ורצינו לבחור במתאים ביותר ולא להשאיר את זה להתנדבות אישית או למקריות של הגרלה. אלא, שכאן נוסף עוד גורם, שכמעט לא בא לביטוי בפרוטוקולים של השיחות או הועדה ובעלוני הקבוץ - והוא השליח שלנו נשלח לחזית, לדרך שממנה הוא עלול גם לא לחזור... וזה היה קושי כבד, שהוטל על שיחת הקבוץ ובמיוחד על מצפוניו של כל חבר בוועדת הגיוס; ובאמת הורגש בין השיטין של הפרוטוקולים, שהחברים לא ששו להבחר לוועדה זו. מה שאפשר את הגשת ההצעות והחלטות השיחה את מי לשלוח היתה - ללא ספק - העובדה שעם כל ההסתליגויות - הקבוץ, כגוף חברתי, היה באמת שלם עם ההחלטה, ואכן - החברים שנשלחו - לא הכזיבו.

(שיחת הקבוץ 28.1.42)

מאיר : ... בדיוננו (בו. הגיוס) קבענו בסיס :

כל החברות בקבוץ מועמדות לגיוס חוץ משני חברים; וזא כוח וגזכר. אולם מכל מיני סיבות דחינו לתקופה יותר מאוחרת חברים שונים - סיבות חברתיות, אישיות, וכו'.

בהצבעה על הבסיס : בעד = 43 נגד = 0

(מתוך ספר "השומר הצעיר")

... כאשר צבאות רומל פרצו והגיעו עד ל-70 ק"מ משערי אלכסנדריה - נצטיירה לעיני-כל הסכנה שונשקפה ליישוב, אילו החרוקן ממגיניו. בימים ההם (אפריל 1942) הזעיק משה שרתוק (שרת) מעל במת הועידה החמישית של ההסתדרות את צבור הפועלים, נוכח הסכנה הבלתי-אמצעית שארבה ליישוב ולאורך 'מוכרחו לבוא - אמר - הסוכות רבתי על הגיוס לכוחות הגנת הארץ, בראש ודיאשונה לכהוות הרגלים ולכוחות התותחנים... " ואכן, ביחידות אלה, הוסף על חיל התחבורה - ראה השוה"צ, מראשית המלחמה, את המסגרות, שבהן ישרתו חבריו...

בשיחת הקבוץ ב-13.10.42. נקבעו המגוייסים : אלי נדיב, לובקה, ז'קו ו.

ה ע ר ה: אין בכוונתי לחקור ולדווח למה נבחרו דוקא 3 אלה ולא אחרים שעמדו לדין באותו זמן אך בכדי להמחיש את אופי הדיון בנושא בשיחת הקבוץ (לפי העקרונות שכבר נקבעו) - ברצוני להביא קטעים קצרים מהשיחה שבה נבחרו 3 הנ"ל - בני ק.

בני (מו. הגיוס) זוהי הפעם הראשונה שעלינו לתת מספר אנשים לצבא - שלושה בבת אחת. זוהי גם הפעם הראשונה אשר אנו נקבע את האנשים לפי שיקולים אובייקטיביים... גישותינו (בועדה) לבעיה זו היו שתיים (א) מה יהיה תפקידם בחוץ (בצבא); (ב) מה תהיה דעת הקבוץ.

ניסינו לבחור אנשים המושרשים ביותר בקבוץ... חוץ מזה היו לנו שיקולים פוליטיים... כלפי צבור הפועלים במקום צריך לתת אנשים מוכרים...

ביחס לאבות... הפעם אין להוציא את ההורים מהחשבון - אלא להיפך... הרי לא יתכן בקבוץ אשר יש לו 12 אבות, שלא יימצא בין המגוייסים אף אב אחד. רצינו לשלוח אנשים הקשורים קשר יותר ממשי בקבוץ כמר חבר (עם) חברה, עם ילד.

בקשר להשלמה (הבולגרית) - אמנם איננו כבר "השלמה", אך גם בנקודה זו חפשנו אדם מבין אנשי ההשלמה - כי לא יתכן, שיהיו לנו בצבא 7 אנשים ולא יהיה אף חבר השלמה...

מאיר מסכים להתגייס; מעריך... שאדם שעבד בצבור הפועלים צריך ללכת...

צבי ב. הציע את עצמו - אך הועדה לא קבלה הצעתו כי חשבו שיהיה לו תפקיד חשוב בהתישבותנו הקרבה ובאה.

ישראל גם כן התנדב. הורד מהפרק כי עליו לפעול בשטח הבטחון וההתישבות - הוא גם חדש. (-) אין לגייס את (מ). כי יש לו מקום חשוב בתחום ההתישבותי-כלכלי...

(-) עלינו לשלוח אנשים בעלי יכולת רכוזית... זה אמנם יזעזע מעט את הקבוץ אך השקול הפוליטי הוא חשוב יותר.

מאיר לא יתכן, שלא יהיו מאתנו אנשים בצבא אשר פעלו במושבה... לו הייתי רואה מועמד חוץ ממני הייתי מציע אותו - אך מכיון שלא - אני מציע את עצמי... אף כי אינני שש לחיים כאלה - רוצה אני למלא בצבא יעודים פוליטיים.

ג'ורא אין לגייס את (מ) - זה יפגע פחות בקבוץ אם אני אלך... במקרה שהקבוץ יחליט על (מ) אהיה מוכן לקבל את תפקידו...

בני ר. אינני רואה בכלל עכשו צורך לשלוח חברים לצבא הבריטי... ההליכה הזאת היא זריקת אנשים... זה בזבוז כחות והגנתיים. לו ידעתי שהחברים יוצאים לפלמ"ח - לא הייתה לי הוגשה כזאת...

לובקה בנין (מ) - ידעתי אני צריך ללכת. התנדבותו של צבי יכולה לפתור לנו בעיה חמורה שלא נצטרך לשלוח את אלי... גם צבי הוא אחד האבות, והוא מוכן ללכת...

(-) לדעתי, צדקה הועדה בהורידה את התנדבותו של (צ) הוא דרוש בהתישבות.

ז'קו בנוגע להתגייסותי אני - אני מוכן ללכת מתוך שלמות פנימית שלי ולא מתוך קביעת הועדה... יש לנו תפקיד חשוב בצבא... (מ) לא צריך ללכת - הוא דרוש בקבוץ. לובקה צריך לצאת כי עצם היותם של 7 חברים בצבא זה כבדי בעיה חברתית - אנשים אלה צריכים טיפול ודוקא חבר כמו ל, שמעריכים אותו - צריך להיות בין המגוייסים...

(-) ... לא נעים לערער, אך עצם היסודות של הועדה אינם נכונים ... אילו היינו צריכים ללכת לפי קו הועדה, היינו צריכים לשלוח יותר חברים ולהשאיר רק מעטים בקבוץ. אני מתנגד לזה, שמתוך שקול אוביקטיבי דוקא להכניס אב (לרשימה). יתכן, שבאין ברירה צריך להכניס אב לרשימה. אך אין לקבוע את הדבר כנקודת מוצא לחיפוש אדם ...

נני (ו. גיוס) אילו שלחנו אנשים לא מעורים - היתה מתעוררת הרגשה, ששולחים רק את אלה שקל לוותר עליהם. הפעם יש לשלוח אנשים מרכזיים... אילו היו מעמידים הצעה של רווק מול בעל משפחה - ברור שיותר קל לשלוח רווק. אך היתה לו אז הרגשה, שקל לוותר עליו ותמיד רק עליו ...

(-) : אני חושב שיש דרך יותר יעילה להגנה מאשר הצבא... אני רק מבקש רשות לא להצביע כי אני מעריך שהקבוץ הארצי יתחרט על כל הצעד.

(בין יתר ההצבעות - הצביעו גם על ענין גיוס האבות :)
בעד גיוס אב אחד - רוב גדול בעד גיוס 2 אבות 5
כאמור סוכם : ז'קו ו. לובקה, אלי = מגוייסי הקבוץ במכסה זה.

נני עוד נפרד מהחברים היוצאים לצבא. ברצוני רק, בלי התגנדרות, לקבוע שגילינו כח חברתי רב. איני יודע אם רבים הקבוצים אשר יכולים לאמר כמונו : לקחנו את גורלנו בידינו ויכולנו.

שאלה ועכשיו - בענין הכנסה (עקרונית) של אבות לרשימת המתגייסים.
אלי היו אז בקבוץ 12 אבות. ראיתי, אמנם, בצורה חיובית את עצם צורת הקביעה שתואר לעיל אך לא התלהבתי ללכת לצבא (ניבה היתה אז בח חצי שנה) תקופה מסוימת לפני זה נבחרו החברים לפלמ"ח - כזה הייתי דוקא מעוניין. לגבי הנושא של הצבא הבריטי היתה לי גם רתיעה כי היו לנו ידיעות מאד לא נעימות לגבי החיילים שלנו בצבא. הבריטים התיחסו אליהם כאל "בניטיבס" (ילידים) - לא היה נעים וזה לא הגביר את רצוני. נוסף על כך הייתי יותר בעד המסגרת החפשית של היחידות הפנימיות של היישוב, והיה לי חבל לעזוב תינוקת וחברה... לא הייתי נוכח בהצבעה בשחת הקבוץ. בחצות, כגמר השיחה, דפק המזכיר על הדלת והודיע לי על בחירתו. היתה לי קצת נקיפת לב, אבל לא היה לי כל ספק שזהו הדבר הנכון לעשות. אותו לילה לא ישנתי כל כך שקט - אך היסוסים לא היו לי.

שאלה האם הגישה הזאת (בענין אבות) היה מקובל על רוב הקבוץ ?

אלי מעטים התנגדו לזה - אפילו גורמי החינוך לא קמו נגד זה. היתה אורירה מאד מיוחדת אז בקבוץ ג' : "כולנו מגוייסים, כולנו חייבים, כל השכבות"

(מתוך "גליונות הקבוץ" (3.10.42)

ובימים אלה יצאו למחנות הצבא שלושה חברינו, אשר מלאו תפקידים חשובים ביותר בחיינו הקבוציים. עשינו את זאת לא בעינים סגורות אלא מתוך הערכה נכונה את תפקידינו בתוך הצבא. וכיום, כאשר רבו חברינו הממלאים את שליחותם מחוץ לבית וכאשר עומדים אנו בפני שאלות גורליות - נדע נא לעשות כמיטב יכולתנו למען לשתפם בהכרעותינו ובחיינו היומיומיים.

וכיצד נצטט את דברי הפרידה של אחד המגוייסים :

"אנו נרגיש את עצמנו כבבית לא רק אם נקבל מתנות ועתונים מהבית - אלא, בעיקר אם נקרא בהם ונדע כי אתם - הנשאים כאן - משימים במלוא היכולת את דרכנו החלוצית ושומרים בעקשנות על אותה מגמה שהצבנו לפנינו בחיינו החברתיים והתרבותיים..."

קטעים מתוך ראיון עם שני חברי ו. הגיוס

שולמית ... היה קשה מאד, בוועדה, להכריע את ההכרעה הראשונה. אח"כ, מכיון שהיה גיבוי מלא מצד הקבוץ היה יותר קל... מאד התרגשתי מהמבצע של בחירת המועמדים. הייתי מאד גאה, שבחרנו בצורה זו של פעולה, ושהשקולים שלנו היו כנ"ל ולא לראות בגיוס (או בהתנדבות) כפתרון של בעיות אישיות, של חוסר התאמה חברתית או כתוצאה של גורל עוור.

בוועדה היתה אוירה של כובד ראש, של הרגשת אחריות ושל גאווה, שיכולנו להגיע למין החלטה כזאת והכרעה בדרך קבוצית - ולא כמו רוב הקבוצים.

אני זוכרת אפילו את הצריף שבו קיימנו את ישיבות הוועדה בראשון. ישבנו עם רשימת החברים. עברנו אותם אחד-אחד והעברנו אותם דרך המסננת של השיקולים והקריטריונים המקובלים על הקבוץ.

אך בקראי את הפרוטוקולים של הימים ההם - משהו מפריע לי מאד: מה גרם לנו לא לחוש את משמעותה של המלחמה (בשנים הראשונות)? גם כשהישוב כולו החליט בחיוב בענין הגיוס - אנחנו המשכנו להתוכח...

בני ... לי, אישית, המצב היה לא נוח מסיבה זו: אמנם קבלתי את העקרון, שכולנו מתנדבים (כי כולנו מגויסים) ושגם אני יכול להתגייס. אך בפנימיותי לא רציתי להתגייס, אולי בגלל ההתנגדות והרתיעה בפני צבא בכלל, אופי המשטר בתוכו, וכו'. קבלתי רציונלית שזאת חובה וצריך להתגייס אך הרגשתי איזה מעצור... מצב זה, כמובן, קצת הפריע לי, אך לא היתה לי ברידה (בענין השתתפות בוועדת הגיוס) לאחר שנבחרתי בשיחת הקבוץ...

... ברקע היה גם משהו נוסף (ערך היום): דבר שלרוב הוא חיובי: הרצון של הקבוץ להיות 'מיוחד', מורם מאחרים. ואז - נוסף לרצון להתישבות מיוחדת ופעילות פוליטית מיוחדת - ענין הגיוס היה בולט מאד וזה בוצע בצורה שלמה מאד.

הענין חזה היה יכול לגרום למשבר רציני בקבוץ אך זה התקבל. ולאחר שזה התקבל נוצרה אוירה של התרוממות הרוח...

ואלה תולדות...

אברהם הלוי

נולדתי ב-1918 בפולין. עירתנו - אוטרומזוביצק - נמצאת בין ורשה וביאלוסטוק, כ-6 ק"מ מטרבלינקה, הידועה לשמצה. העירה, שמנתה כ-10,000 תושבים, היתה ברובה יהודית. מקורות התעסוקה העיקריים היו המנסרה וטחנת הקמח. מספר חייטים החפרנסו גם מבצוע עבודות עבור מחנה הצבא, שהיה סמוך לעיר... עירתנו היתה יהודית מאד וציונית מאד. כל גוני התנועות הציוניות היו מיוצגות - מ"ביתר" הרביזיוניסטי מימין ועד ל"בונד" והקומוניסטים משמאל. היו גם מספר "שטיבעלאך" (חצרות) של חסידים. אבי, שהיה אדוק, היה שייך לחסידי גור.

התמונה המקובלת של עירייה יהודית (מ"כנר על הגג") לא כל כך התאימה לנו. היתה ספרייה גדולה מאד... והיו חיי תרבות עשירים: ערבים שהוכנו על ידי הספרייה או על ידי המורים של בית הספר "תרבות". בבית ספר זה שפת הלמוד היתה עברית. המנהל היה חבר השוה"צ, וכמו כן הרבה מהמורים - לכן לתנועת היתה דריסת רגל חפשית...

במשפחה אבי היו 5 ילדים: 3 עלו ארצה, אחד נספה בשואה ואבי הגר לארה"ב. סבי עסק בסחר בתבואות ואבא היה קונה-מוכר בקנה מידה קטן. במשפחתנו היו 6 ילדים: אחד מת כגיל צעיר, אחד נספה בשואה וארבעה הגרו לארה"ב (ואני ביניהם)... אמא קבלה חינוך יהודי טוב. היא ידעה קרוא וכתוב באידיש ובעברית - דבר די יוצא דופן אצל בנות באותה תקופה. רוב משפחתה נספתה בשואה חוץ מאחות אחת שהיתה כבר בארץ ושני אחים שהגיעו לארגנטינה. אלה שנשארו בפולין נשארו בחיים עד סוף המלחמה ואז נתפשו על ידי הגרמנים וחסלו - כחודש ימים לפני נסיגת הגרמנים מהאזור...

במשפחתו של אבא - רק הוא ואביו היו דתיים. הדודים והדודות היו חילוניים וגם אנו, הבנים, התמרדנו: סרבנו לקיים את טכס הבר מצווה... אחי נשלח ללמוד בישיבה אך בהגיעו לשכ הפך להיות פעיל בתנועת "ביתר"... ההודים חשבו שהוא לומד כל הזמן בישיבה - אך רק יותר מאוחר נודע להם האמת...

ב-1925 הגר אבי לארה"ב, כאלפי יהודים אחרים, שלא היו להם מקורות פרנסה. הוא נהג כקודמיו ראשית נסע ראש המשפחה ולאחר שהתבסס קצת, וצבר קצת כסף - הביא אליו את המשפחה... מאז שנסע אבי שינתי את כל תכנית הלמודים שלי: עד אז למדתי ב"חדר". עכשו החליטה אמא, בניגוד לרצונו של סבא, שאתחיל לקבל חינוך חילוני (ואני כגיל 8 וחצי)... עברתי לבי"ס תרבות... חמש השנים של העדרותו של אבא התקיימו מהצ'קים שהוא שלח... 3 שנים לאחר נסיעת אבא, נסע לארה"ב אחד האחים שלי וב-1930 (בהיותי בן 12) יצאה לדרך יתרת המשפחה בכדי להציל אבי ואחי בניו יורק.

ההפלגה: אנייתנו היתה די גרולה אך היינו חולים רוב הזמן. מקומנו במחלקה השלישית היה טיח לסיפון אך גילינו את רוב זמננו עם ידידה פולגיה של אמא שהיתה במחלקה הראשונה... ההפלגה ערכה 3 שבועות...

בניו יורק אחרי שבוע התחלתי כבר ללמוד בבית הספר. בהתחלה היה קשה - לא ידעתי מלה באנגלית. אך הסתגלתי מהר וכעבור חודש וחצי ידעתי לקרוא באופן חפשי... מצבנו הכלכלי היה קשה מאד ולאחר כחודש התחלתי גם לעבוד אחרי שעות הלמודים בכדי לעזור בקיום המשפחה. אחי עבד בחנות מכולת, אבא מכר סחורות מדלת לדלת ואני מכרתי שריזי בעללים, גפרורים וסלי קניות...

ביתנו: כשהגענו - אבא רצה לעשות עלינו רושם ושכר דירה יפה בעלת 3 חדרים והסקה מרכז אך כעבור חודש נאלצנו לעבור לדירה פשוטה יותר בלי הטקה מרכזים. האיזור היה מעניב:

יהודי-איטלקי - פולני בויליאמסבורג. רוב הדירות בסביבה נבנה בסוף המאה ה-9 : דירות סטנדרטיות : 4 חדרים קטנים וביניהם - שנים בלי חלונות. במטבח - תנור שמש גם לחימום הדירה וגם לבישול. חיי המשפחה התרכזו במטבח. הדירה שלנו היתה בבית דירות של כ-20 משפחות, כולן יהודיות.

... כשגמרתי כיתה ח' עברתי ללמוד ב"תיכון טכני יהודי", בי"ס בעל רמה גבהה שמומן על ידי הקהילה היהודית ... לדאבוני - בגלל קשיינו הכלכליים, למדתי שם רק שנה ובגיל 15 יצאתי לעבוד באופן מלא...

לתנועה הצטרפתי מספר חדשים לאחר שהגענו לניו יורק. בפולין הייתי בתנועת נער אחרת אך פה החלטתי להצטרף להש"צ. לא ידעתי איפה למצוא את התנועה. הלכתי שבת אחר שבת מרחוב לרחוב עד שסוף-סוף מצאתי את הקן ... איך התליטו הורי לתנועה ?? בהתחלה לא ידעו מה זה ושמחו, שיש מישהו שעוזר להעניק לי חינוך יהודי. אחר כך - קבלו קצת הלם, כשמצאו, שלתנועה יש גם דרישות, כגון, איסוף כספים לקק"ל בימי ראשון או בשכבת הבוגרים - איסור על למוד אוניברסיטאי. את המציאות של חוסר הדתיות של התנועה קבל אבא - בדלית ברירה - כי מהמסגרת הדתית יצאתי כבר בפולין ... ומכיון, שבדרך כלל היה לי כסף בכלים בחרו בי כגזבר הקן. את רוב שכרי נתתי, אמנם, בבית אך לעתים הצטרכתי גם לשלם את שכר הדירה של הקן ... עבדתי חנויות של ירקות; התמחיתי בזה. אח"כ - עד שיצאתי להכשרה עבדתי ב"איזור הטכסטיל" כנער שליח וכאורז חבילות.

... הייתי הראשון בפלוגה שיצא להכשרה - באפריל 1939. חות ההכשרה היתה ליד ליברטי - אזור חרדי במדינת ניו יורק שבו היו מרוכזים הרבה מלונות ומקומות קיט יהודיים. ב-3 החדשים הראשונים היה לי קשה מאד : עבדתי 7 ימים בשבוע, 14 שעות ביום בחברה שספקה מוצרי חלב לבתי מלון בסביבה. הפלוגה בחוה מנתה כ-20 חבר : 15 מקבוץ ב' (חברי כפר מנחם לאחר מכן) ואנו, "הירוקים", מקבוץ ג' היינו 5 חברים. שטח החוה היה כמה מאות דונם אך רובו היה יער. לכן לא היו הרבה עבודות חקלאיות חוץ מרפת, קצת ירקות וכריתת עצים לחסקה. התפרנסנו בעיקר מעבודות חוץ : אצל בעלי לולים, ספקי ירקות וחלב ובעיקר כמלצרים בבית מרגוע לחולי שחפת. ... חבר העיקרי, שלמדנו בחוה זו היה שאנו מסוגלים לעבוד בעבודות פיזיות קשות ...

בערך בתקופה של כניסת ארה"ב למלחמה - עברתי לקומונה העירונית של הקבוץ בעיר בלטימור. חברי הקבוץ עבדו בעיקר במספנות ובבתי החרושת לחלקי מטוסים. ההכנסות הגבוהות מעבודות אלה שמשו כבסיס ל"קרן העלייה" שלנו אחר כך. הוחלט שאלמד את המקצוע של אפית לחם ... הספקתי ללמוד כשנה אחת מה שלוקח שנים רבות כשעולים בטולם המקצועי בדרך הרגילה. תמורת היחס הזה התאיבתי לא לנצל את הנסיון שלי בכדי לקבל עבודה בארה"ב.

בגמר תקופת ההכשרה באפיה עברתי לחות ההכשרה החדשה בהייטסטאון, ניו ג'רסי, כל בינתיים גוייסו הרבה חברים בחוה לצבא וסיווגי הבטיח שלא יקראו לי. קבלתי על עצמי את האחריות לעניינים הטכניים של החוה ולצורך זה נאלצתי ללמוד את מקצוע השרברבאות בשיטת "עשה זאת בעצמך" כשהגיעו לחוה חברי קבוץ ד' (עין דור) שטרם גוייסו חזרתי לקומונה בבלטימור (1943). פה למדתי את מקצוע השרברבאות בצורה יותר יסודית על ידי עבודה עם בעלי מקצוע טובים.

בספטמבר 1944, לאחר שהות נוספת בחוה, שבה הכרתי את פנינה - התחתנו ויצאנו לסט. פאול בשליחות התנועה.

בסוף 1945, כשהתארגן. צוות לאחת מאניות המעפילים נקראתי חזרה לניו יורק. ... הצוות היה בעיקר מחברי תנועות הנער החלוציות ובגלל נסיוני באפיה הפכתי להיות טבח. נעזרתי בהכנות להפלגה על ידי בעל מקצוע מעולה.

ספור ההפלגה לא יסופר פה.

הגענו לחוף חיפה (שם אנייתנו היה ה"הגנה") ב-1 באוגוסט 1946. לאחר תפישת האניה ע"י הבריטים היינו צריכים להיות מועברים למחנה ההסגר בעתלית. אנשי הסוכנות הצליחו לשחרר את אנשי הצוות ולאחר שהות קצרה במלון "כרמליה", הידוע, הגענו לפי בקשתנו (יהודה, בקי ואני) לעין השופט, ששם היו לנו ידידים - מדריכינו לשעבר מהתנועה בארה"ב. בקבוץ ערכו לנו קבלת פנים יוצאת מהכלל. חברי הקבוץ, יוצאי ארה"ב היו מאד גאים בנו - חניכיהם. היינו בעין השופט כשבוע ימים, עד שסדרו לנו ניירות - ומשם הגענו לקבוץ א"י ג' בראשון. פה היינו רק כמה ימים ונסעתי ל"יסוד" (חצור) ששם הספקתי להיות בין דיירי בית האריזה.

הלוי אופה לחם בחורת ההכשרה
הייטסטארן 1942

הלוי בצילום פספורט עם אמו (1930)

צביה = מדריכה ב"גורדוניה"

צביה עם אביה ואחיה

"לכולנו שמות עבריים"

(גליונות הקבוץ 1.3.10.41)

עוד ב-1938 צויין, שקמה תנועה לשינוי שמות החברים לשמות עבריים. ואכן, מן הראוי היה, שקבוץ ארצישראלי המתעתד להכות שרשים במולדת העברית, אי שם בין הרי הגליל - מן הראוי, שגם חבריו ישאו שמות עבריים. בל יישמע בתוכנו שם גלותי זר המרשרש ומצרצר והצורם את האזן העברית!

מערכת "גליונות" תפתח "פינת השם העברי" בה יתפרסמו השמות העבריים המחודשים והשמות העבריים הקיימים:

אברהם חלמיש (חרלמוב)	רחל פנחסי
חיים המאירי	גיורא בן יהודה (לוץ מרשל)
	אפרים הררי (ברגר)
ועוד	יוסף דובדבני (וישינסקי)

דיו מבט לשמות שבמסגרת בכדי לתאר לעצמנו איזה בליל שמות היה נשמע בקבוץ לולא החלפנו את השמות הגלותיים... החברים הזקוקים לעצה בהחלפת שמותיהם לשמות עבריים - יפנו למערכת.

(1.11.4)

עד עתה לא התקבלו פניות למערכת בקשר עם החלפת שמות לועזיים לעבריים. היתכן הדבר?

יחשוב כל אחד עד כמה לא נאה הדבר... חבר!... פנה למערכת "גליונות". הסר מעליך את התואר הגלותי והייה עברי גם בשמך.

אנו מפרסמים עוד רשימה של חברים בעלי שמות עבריים:

דב בר	נסים כהן
אברהם כלב	יעקב פרחי
יעקב בן בסת	יהודה אלעזר
מרדכי קצירי (נויגרושל)	אלה מוריה (לרר)

(22.11.41)

במשך הזמן נוספו שמות עבריים חדשים:

שמואל פז (גולדשטיין)	רחל שמיר (דיאמנט)
דוד גנן (רוטשטיין)	יעקב נחתומי (פיקש)
יעקב ידידי (פריזנד)	אלישע כתב (שרייבר)
	יחזקאל בן יוחנן (קונפינד)

(6.12.41)

ועוד

בנימין ארגמן (רוזנברג)	בנימין פורת (פורט)
צבי איתן (אטקין)	אלי גדיב (שטיפטר)
ישראל איתן (")	צבי בן אמוץ (ברוורמן)
אלנה שבט (שטרן)	טובה בעמן (נזימן)
טובה אופיר (גולדברג)	חיים כפיר (דז'יברי)

הציעו למערכת, שהורי כל אחד מילדינו יחליפו את שם משפחתם לשם עברי ויקבלו את האזרחות הארצישראלית (אם אין להם). באופן זה יגדלו ילדינו מינקותם כאזרחים ארצישראלים נושאים שם עברי טהור. תדרש לכך, אמנם הקצבה קטנה - אך כזאת - למטרה זו..

(24.2.42)

מטעם מערכת "פינת השם העברי" נשלח מכתב זה אל:

משרד המועצה להשלטת העברית

תל אביב

ח.ב.,

בקבוצנו קיים עלון דו-שבועי בשם "גליונות הקבוץ", ובו מדור קבוע בשם "פינת השם העברי". במשך הזמן התאמנו לחלק גדול מחברינו (כ-50 חבר) שמות עבריים נאים. אך אנו נתקלים בכמה קשיים:

(א) הקושי במציאת שם מתאים,

(ב) החלפת השם כרוכה בהוצאה כספית רבה.

אי-לכך, נבקשכם לשלוח לנו את רשימת השמות העבריים העתיקים והחדשים הנמצאת אצלכם, וכן להודיע לנו אם יש איזו אפשרות לקבל הנחה ממשרדי הממשלה להחלפת שמות... אם אתם מעוניינים ברשימת השמות אשר התאמנו לחברינו - נהיה מוכנים לשלחה לכם.

בברכת חברים,

מערכת "גליונות הקבוץ"

(13.8.42)

עד כה הודענו על 50 שמות עבריים של חברינו. אנו מבקשים שנית את חברי הקבוץ ומוסדותינו להשתמש אך ורק בשמות העבריים... נמשיך במפעל ונקווה שנגשים בקרוב את סיסמתנו:

"לכולנו שמות עבריים"

(וכעבור כ-13 שנה)

על התל' 55.4.11

"מבצע השם העברי"

סוף סוף נעשתה פעולת שינוי השמות בפנקסי ההסתדרות של החברים. מעתה יכולים החברים ובני משפחותיהם להציג עצמם בסניף קופ"ח בשמם העברי.

גם בתעודות הזהות משתדלים אט אט להשיג את האישורים לשינוי השמות. כידוע נכתבו שמות עבריים בתעודות הזהות של החברים עם הקמת המדינה, אך שמות אלה לא היו מאושרים. עתה הננו משיגים אישורים אלה. לכן מתבקשים החברים בעלי שמות עבריים בלתי מאושרים (שלא קבלו על כך אישור בכתב) לסור למזכירות על מנת לחתום על טופס.

ואלה תולדות...

צ ב י ה ז ה ר

נולדתי ב-1916 בפולין - בעיירה בחבל אוקראינה, קרוב לגבול הרוסי דאז. בעיירה, רוב התושבים היו יהודים - רק בהיקף גרו אוקראינים...

משפחתי: היינו עשירים. אבי היה בעל מנסרה ועסק גם ביצוא תבואות. הודות לקשרים הטובים שלו עם לקוחותיו הגויים זכינו, בזמן המלחמה, להגנה טובה בפני הפורעים האוקראינים. משפחות הורי היו באיזור הזה במשך דורות... הורי לא היו אדוקים אך היו שומרי מצוות. הם שמרו על כשרות, חגגו את החגים אך לא היו ציונים...

אמא נהלה בית למופת וגלתה יחס והבנה בלתי רגילים למסובבים אותה. הבית היה פתוח ומלא שמחה... אמא טפלה גם במשפחה ענייה מרובת ילדים: כל יום ה' לפנות ערב היתה ממלאה סל גדול עם דברי מכולת לשבת ומביאה את זה אליהם בסתר. נוסף על כך היה אוכל אצלנו כל שבת תלמיד ישיבה (לפי הנהגה הוקובל)...

אבא תמיד היה טרוד בעבודתו. היו לו הרבה פועלים ופקידים ונסע הרבה לרגל עסקיו... הוא היה איש אימון: לעתים קרובות היה ממלא תפקיד של "בורר" בעיירה. הסלון בביתנו היה המקום המיועד לכך ולנו, הילדים, היה אסור להכנס בשעת הבוררים. האנשים היו באים אליו לפני שהלכו לבית המשפט. בהרבה מקרים הצליח אבא לישב את הסכסוך ולבטל את הפניה לבית המשפט (הממשלתי).

בביתנו היינו 7 ילדים והרבה קרובי משפחה. בחגים היינו מחאספים בבית. כולנו ידענו לשיר והיו בינינו כל הקולות - ממש מקהלונת... תמיד ציפינו לערב שבת: לפני הארוחה (וגם אחריה) ישבנו ושדנו בהתלהבות. עובדה זו היתה ידועה בסביבה והרבה שכנים היו מחאספים מחוץ לבית להקשיב לשירתנו... קצת מהווי החגים: בחנכה היתה לנו חנכית שמן... בפסח "בערנו את התמץ" - החליפו את כל כלי האוכל עם אלה שהיו שמורים במיוחד לפסח. כל בני המשפחה קבלו בגדים חדשים... סוכות היתה מרפסת אחת - כולה חלונות וגג שנפתח וכוסה בטכך...

היינו מקובלים גם על היהודים וגם על הגויים. אבא שמר על יהדותו אך היו לו קשרים טובים עם הגויים... אני זוכרת איך שבקיץ, בימי ראשון, היינו נוסעים עם אבא לחווה של הפריצים (בעלי האחוזה). שם היו מעמידים לרשותנו כרכרה וטוטים מפוארים והיינו נוסעים תוך מטעי הלילך (גדלו אותו לתעשיית הבושם). נטענו קילומטרים ארוכים בין שיחי הלילך בעלי הריח הנפלא... במוצאי שבת בחורף היינו רותמים את סוסינו למזחלת ומטיילים ברחובות העיר המושלגים...

לתנועה נכנסתי בגיל צעיר (גם אחותי, היתה בתנועה). הורי לא היו מרוצים מזה וניסו לשכנע אותי לעזוב. פעם נודע לאבא, שאני מדריכה קבוצה של ילדים עניים (דבר שלא הלם את מעמדנו החברתי) והוא הופיע פתאום בזמן הפעולה ונתן לי סטירת לחי לפני חניכתי (הייתי אז בת 12)... בעיירה פועלו כל תנועות הנער. ההשפעה היהודית שלהן היה לפי הדירוג החברתי. רוב הנער השתייך לתנועות של מפא"י והציונים הכלליים ובתחזית הסולם היה ה"ש"צ, שרוב חניכיו היו מהשכבות העניות (זה מה שהפריע לאבא. הוא לא הבין מה אני מתפסת בין העניים מזושרי ההשכלה. אך אני ארגנתי לעצמי דוקא קבוצה כזאת ממשפחות מרובות-ילדים עניות)... הקן מנה כ-150-200 חניך

בבקר למדתי בבית הספר הממשלתי ואחר הצהריים למדתי עברית בבית"ס "תרבות"... כשאחותי התכוננו לצאת להכשרה (לקראת העליה) - תזתלתי גם אני לדבר על כך. לזה התנגדו הורי בהריפות - אבא היה אומר, שצריכים לעלות ארצה רק כאלה שאין להם מנה להתקיים בפולין... (אחותי, אמנם, יצא להכשרה ועלתה ארצה כחלוצה. בארץ שהתה תקופה קצרה בחולדה ואח"כ עברה העירה. אחותי הבורגרת עלתה ארצה בגור קפיטאליסטית ובנתה בית של 3 קומות ברח' דיזנגוף מס' 181).

אבא נסע בכל הדרכים להוציאנו מהתנועה... אפילו נסה לשדך אותי עם אחד מפקידיו המבוגרים... משפחתי התחילה לראות לראשונה את צדיקת דרכי כאשר השלטינות הפולניות התחילו להציק ליהודים העשירים על ידי הטלת מסי כבדים מאד. אז אבא הבין שא"י איננה מקלט רק לעניים...

העליה ב-1936 (והייתי אז כבת 18) חסלנו את כל עניינינו בעיירה והתכוונו לעלות. לננו בבית מלון לקראת העליה לאניה. ברגע האחרון הגיע צו ממשלתי המפקיע את כל רכושנו. לו היה אבא רוצה לערער על הגזירה - לא היינו יכולים להפליג באניה זו. ואם להפליג לפי תכנית - זה אמר לוותר על כל רכושנו (אולי בדיוק לזה התכוונו השלטונות?) . זה היה הלם נוראי ונאלצנו לעלות ארצה כמעט חסרי כל.

למזלנו באנו ישר לבית המסודר של אחותי ברחוב דיזנגוף. אבא מיד חפש ומצא עבודה. הוא די נדהם מהמציאות החדשה - עד אז בכלל לא התעניין במצב בארץ. כשהסתכל מסביבו שאל את אחותי: "כבר לא מצאת מקום אחר לבנות בית - אלא רק במדבר?" (כי אז בסביבה היו חולות עד לירקון)..

חפשתי את הקן - אך ללא הצלחה. בדמיוני ראיתי קן גדול עם מקום התכנסות מסודר. לבסוף מצאתי את הקן - מתחת לעצי השקמה (ליד בית הבימה של היום). ראש הקן היה יוסף ארנון מעין המפרץ, והוא הציע לי להצטרף לגדוד "מרחביה"... הורי ידעו, שהצטרפתי גם בארץ לתנועה ועשו מאמצים טוב להוציאני. אבא כבר הסתדר בעבודה ואמר: "יש לך בית. מה את מחפשת בהשוואה?" מה חסר לך? אך נדבקתי מהתלהבותו של מדריכנו (חבר תל עמל) לחיי קבוץ... כאשר הגרעין של קיבוץ ג' עבר מהלשרה במשמר העמק למושבה בראשון לציון - בא אלי גיורא בן יהודה ואמר: "יש מעט חבירות בקבוץ בראשון ובקושי ממלאים את כל מקומות העבודה החיוניים בתחום השירותים - רצוי שתבואי אלינו בהקדם האפשרי." התחלתי להתכוון.

היתה לי ידידה - עליזקה - במשק הפועלות (שבקרבת ביתנו). לאט לאט, רכזתי אצלה את חפצי המעטים (כי הורי התנגדו בתקיפות ליציאתי לקבוץ). יום אחד בא מיכה שמכך באפנים לביתו. זרקתי לו מהמרפסת את מזודתי עם יתרת חפצי. הוא הסתלק מהר ואני - ברחתי מהבית. בגלל הליציאה החפוזה מהבית הגעתי לראשון לציון בלי מיטה ומזרון.

בקבוץ בקושי מצאו לי מיטה - פשוט לא היתה... במשך כשנה לא היה לי קשר עם הורי. הם ידעו, שבקבוץ יש תבאליט קשים: גרנו באהלים; והיה להט קשה מאד לקבל את זה. בינתיים הצטרף אחי הצעיר עם גדודו למשמר העמק. כשהתורים בקרו אותו ודאו את תנאי החיים המשופרים שם - באו אלי בטענות: "למה לא הלכת לקבוץ כמו משמר העמק... למה בחרת דוקא בקבוץ עני?"

... בינתיים התקשרתי עם בידז'ו. כשבאו ההורים לבקר בקבוץ היה בידז'ו מסתלק מהחדר בכדי שא ידעו שאנו חיים יחד. בכדי להתחשב קצת ברגשותיהם של הורי - החלטנו להתחתן כדת וכדין ברבנות בתל אביב (לא ספרתי על כך לאף אחד בקבוץ, כי היו צוחקים מאתנו וגם כועסים). לכל דאגו הורי, כל המשפחה הענפלי שלי באה לחיפה לרבנות... אחרי החופה חזרנו, בידז'ו ואני, לקבוץ בראשון ובני המשפחה נשאר לחוג את המאורע בלעדנו.

אני הצטרפתי לקבוץ ג' כמה שבועות לאחר שהגרעין הגיע ממשמר העמק. הייתי מספר 3/3. היו מעט בחורות. כסף לא היה אך היה צורך בכל מילבי שירותים: לא היה לנו ספר; לא היונה לנו תופרת או סנדלר. כל יום באו להציע לי משהו אחר... בקבוץ נ' (בנחלת יהודה) למדתי לעשות מזרונים עם מילוי של עשב ים. אח"כ חסרו שמיכות. יצאתי ללמוד לעשות שמיכות מ"בד ערבי" ונוצות. בקבוץ גח למדתי לעשות ריבת תפוזים ולכבוש מלפפונים (אותם היינו אוספים ללא תשלום בגן ירק אחד). למדתי גם לספר - בעיקר בחורות... כאשר עלה קבוץ "עין הקורא" להתישבות (בשער הגולן) ירשנו את המחנה שלהם וקנינו גם את המכבסה. כל יום א' היינו (מרים ל. ואני) עוברות במושבה עם חמור ועגלה ואוספים כביסה מלוכלכת מלקוהותינו. סימנו, כיבסנו, גיהצנו - וביום נ' היינו מחזירים את הכביסה לבתיים במושבה. עבדנו שעות רבות אך לא הרווחנו הרבה...

... בין היתר עבדתי גם בפרדסים והייתי חברה במזעצת הפועלות... הייתי סוכנת של "ספרית פועלים" ומחתימה על העמון "משמר" לקראת תופעתו לראשונה.

תקופת ההתנסות בעבודות הרבות והשונות האלה הסתיימה כשיצאתי לקורס למטפלות. זה פתח תקופה אוכחה של עבודה בתינוך.